

PRIMA DONNA ASSOLUTA

Elmer Schönberger

lezing voor de Stichting Literaire Activiteiten Amsterdam
gepubliceerd in Vrij Nederland in 1997

Als ik deze woorden uitspreek, weet elke operaliefhebber waar ik het over heb.

Het is 1939. De spanningen tussen Syldavië en Bordurië lopen hoog op. Kuifje wordt gezocht.

Hij waant zich veilig in de automobiel die hem zojuist een lift heeft gegeven.

Midden op de achterbank, tussen meneer Wagner, haar begeleider, en de jonge reporter in, zit een dame in bontjas.

Bianca Castafiore, sopraan.

Vijfenveertig jaar oud, volgens Georges Remi.

Honderd kilo zwaar, volgens het dagblad Tempo di Roma

Zij geeft ongevraagd een staaltje van haar kunnen.

'Ik lach bij 't zien van m'n schoonheid in dees spiegel', ofwel de Juwelenaria van Margareta uit de Faust van Gounod.

Konijnen en egels zoeken een veilig heenkomen.

Securit, leest Kuifje vanuit zijn linker ooghoek in kleine letters op het autoraampje.

Gelukkig zijn de ruiten stevig, ja.

Wie is zij, deze opvallende verschijning aan het belcanto-firmament, wier reputatie die van Maria Callas en Joan Sutherland evenaart?

Wat weten wij van haar?

Waar komt zij, om te beginnen, vandaan, deze Milanese Nachtegaal?

Uit Milaan, dat spreekt. De beroemde Scala is haar thuisbasis.

Is Castafiore haar echte naam of haar artiestennaam?

Zelfs de heren Kalebas en Salie, sensatiejournalisten van het tijdschrift Wereld-Nonsens, hebben nagelaten haar deze elementaire vraag te stellen.

Is zij eigenlijk wel Italiaanse?

Bekijken we haar profiel, dan zeggen we ja. Die felle ogen, die hoge wenkbrauwen, dat primme mondje. En die neus natuurlijk, die wilskrachtige haviksneus. Die neus is het evenbeeld van het reukorgaan van de oer-Italiaan Cartoffoli.

Arturo Benedetto Giovanni Giuseppe Pietro Archangelo Alfredo Cartoffoli, u weet wel, de wegpiraat die ooit moedig maar vergeefs de achtervolging van de ontvoerders van professor Zonnebloem inzette. Het is kennelijk een Milanese neus. Ook Cartoffoli is naar eigen zeggen immers uit de Italiaanse operastad afkomstig.

Maar er is meer. Het feit bij voorbeeld dat de zangeres, tot in de Zuid Amerikaanse gevangenis

waar zij ooit wederrechtelijk geïnterneerd was aan toe, haar spaghetti al dente wenst te eten, pleit voor de authenticiteit van haar Italiaanse roots.

Daar staat tegenover dat haar lichaamsbouw en meer in het bijzonder haar vrouwelijke vormen, die in hun romige rondheid sterk contrasteren met het scherp getekende gelaat, iets dirndl-achtigs, iets Beiers, ja iets Wagneriaans hebben.

Niettemin is, voor zover bekend, van haar lippen nooit één Teutoonse noot vernomen. Hoewel haar herkenningmelodie Frans is, is haar repertoire in essentie Italiaans.

Rossini, Verdi, Puccini, aldus de beschikbare bronnen. Bellini ontbreekt in het rijtje, hetgeen verbaast. Is de rol van Norma haar niet op het lijf, althans op de stem geschreven?

Men stelle zich voor: Castafiore zingt 'Casta diva'. Ofwel Kuise Bloem zingt Kuise Godin. De recensenten zouden elkaar in vindingrijke woordspeligheid overtreffen.

Zoals zo menige collega-diva (men denke aan Kiri Te Kanawa maar hier te lande ook aan Elly Ameling) heeft Castafiore op het hoogtepunt van haar carrière een taxatiefout gemaakt door zich aan uitstapjes naar het lichte genre te wagen. Het Zuidafrikaanse

'Mama, 'k wil e man, he

Wat voor man, me liefste kind'

een song die ooit tot in het Midden-Oosten, ja tot in het huis van senhor Oliveira da Figeira via de radio klonk, geldt artistiek gesproken als een zwarte bladzijde in haar biografie.

Over zwart gesproken: men herinnert zich de prent waarop de opname van dit lied vereeuwigd is en waarop Castafiore, die we kennen als blondine en brunette, als een punk avant la lettre een groen kapsel draagt, en dat dan ook nog in combinatie met een lila japon.

Dit brengt mij op de garderobe van de zangeres.

La Castafiore houdt van kleren in rood, speciaal cycloamrood, in paarsachtig lila en in lila-achtig paars. Zij poseert bij voorkeur in haar Margareta-kostuum, een enigszins barokke robe met pofmouwjtjes en rijgkoordjes, plus een soort douchemuts en een paar lange gele vlechten.

Margareta-kostuums, meervoud, moet ik eigenlijk zeggen, want zij draagt het in verschillende uitvoeringen. Zo leerden de bezoekers van de opera van Szohôd in Bordurië haar als een rode Margareta met wit kapje kennen, terwijl het publiek in de Kursaal van Klow in Syldavië de herinnering aan een lila Margareta koestert. Ook in het dagelijks leven gaat de zangeres bij voorkeur in voyante gewaden gehuld.

Voor Castafiore is de kunst een vehikel om even uitbundig te schitteren als de juwelen waarmee zij zich behangt. Daar heeft zij er dan ook vele van: ringen, oorhangers, armbanden, broches, ook wel bekend onder de verzamelnaam De juwelen van Bianca Castafiore.

Daar valt zelfs een heel verhaal over te vertellen, een zeer hilarisch verhaal, dat in zijn virtuoze plotloosheid het gedrag van de diva lijkt te willen weerspiegelen. De gepubliceerde versie van dit verhaal, een van de belangrijkste bronnen van de Castafiorologie, gunt ons een blik achter de schermen van de hectische operapraktijk en een inkijkje in de voluptueuze persoonlijkheid van de zangeres. Ik geloof dat wij geen afbreuk doen aan haar grootheid wanneer wij haar op grond van deze bron enigszins egocentrisch, onberekenbaar, ijdel en naïef noemen. En wel precies zo naïef, ijdel, onberekenbaar en egocentrisch als alle grote kunstenaars zijn, ja, moeten zijn.

Leven en kunst hebben in de ogen van de ware artiest weinig met elkaar te maken. Hierin lijkt onze prima donna assoluta op een Willem Mengelberg, een Richard Strauss, een Herbert von Karajan. Sociologisch gesproken is zij een artieste van de oude stempel. Verblind door haar succes heeft zij nauwelijks oog, sterker nog, wenst zij geen oog te hebben voor de haar omringende sociale en politieke werkelijkheid.

Ik memoreerde al haar optreden aan de opera van Szohôd in de totalitair geregeerde Balkanstaat Bordurië. De betrekkingen die zij daar onderhield met Kolonel Sponz, de beruchte chef van de ZEP, geven te denken. En als we de kranten mogen geloven, is Sponz niet de enige duistere figuur met wie ons idool zich heeft ingelaten. Overigens is het de vraag of zij ooit op de hoogte is geweest van de ware, misdadige identiteit van de zich markies Di Gorgonzola noemende Roberto Rastapopoulos, op wiens luxejacht Shéhérazade zij ooit tijdens een gekostumeerd bal is gesignaleerd.

Gelukkig hebben, als wij de roddeelbladen mogen geloven, ook minder controversiële mannen naar haar gunsten gedongen. Ik noem de Maharadja van Gopal, de man van 'oog om oog, sneeuwbal om sneeuwbal', een verwende kerel maar geen monster. En ik noem de baron van Halmaszout, chef van het protocol aan het hof van Syldavië. Vreemde eend in deze bijt van overwegend medailles en titels dragende heren is kapitein Kosack, Koddack, Kappock, Mastock, Medock, Bartock, Hammock...

Haddock!

Maar al te graag liet La Castafiore zich door de roddelpers in diens armen drijven. De eeuwige vrijgezel wist nog maar op het nippertje zijn onschuld te bewaren.

Rest de vraag wat Bianca Castafiore in vocaal opzicht van de doorsnee Italiaanse sopraan onderscheidt.

Welk het karakter van haar stemgeluid is.

Waarin de kracht van haar interpretatie is gelegen.

Welke indruk zij op het publiek maakt.

Helaas, de relevante bronnen in de vakpers die ik heb kunnen raadplegen, geven hierover nauwelijks uitsluitsel. Ik moet dus volstaan met enkele algemeenheden die eerder van een verrukt dan van een analytisch oor getuigen.

‘Triomf zonder weerga.’

‘Onvergetelijke uitvoering.’

‘Buitengewone artieste.’

‘Vijftien open doekjes.’

‘Bravo, bravissimo’, waar toch ‘brava, bravissima’ bedoeld moet zijn.

Over reacties uit haar omgeving zijn we beter geïnformeerd. Jammer genoeg missen deze de vereiste objectiviteit, aangezien haar vrienden en kennissen ofwel, zoals Zonnebloem, stokdoof zijn, ofwel, zoals Haddock en zelfs Kuifje, toondoof zijn, ofwel, zoals Bobbie, hondse vooroordelen koesteren.

Laat ik daarom uit eigen ervaring spreken.

Eenmaal in mijn leven ben ik getuige geweest van een live-optreden van La Castafiore.

Dat was niet in de tijd dat ik, vijftien, twintig jaar geleden, operakritieken voor Vrij Nederland schreef. In die periode is de voormalige Nederlandse Opera Stichting er nimmer in geslaagd deze kunstenares te engageren.

Waar echter de Stichting niet slaagde, daar zou mijn echtgenote later wel slagen. Het resultaat was dat ik, samen met een aantal dierbaren, op een gedenkwaardige dag in mei 1990 ter gelegenheid van mijn veertigste verjaardag, kon genieten van een surprise-optreden van de enige echte Milanese Nachtegaal. Het was een onvergetelijke ervaring. Mijn oren tuiten er nog van. Misschien verbaast het u dat mijn vrouw slaagde waar de kapitaalkrachtige Stichting eerder niet was geslaagd. Ik kan dit verklaren.

Mijn vrouw is namelijk de zuster van Kuifje. Daarom is zij mijn vrouw. En daarom ben ik de zwager van Kuifje.

Het is dan ook uitsluitend aan de goede contacten met mijn zwager te danken dat Wilhelm Schön, het samengestelde pseudoniem van Willem Jan Otten en ondergetekende, ooit

toestemming verwierf om zijn opera-ervaringen onder de titel *Ik lach bij het zien te bundelen* en deze als het ware aan de boezem van de geliefde zangeres te drukken.

Ook het voeren van de naam *Het Gebroken Oor* voor de muziekrubriek die ik sinds vijftien jaar in *Vrij Nederland* schrijf, gebeurt met uitzonderlijke maar uitdrukkelijke toestemming van mijn zwager.

Vraagt u het hem zelf, zou ik haast zeggen, want hij is hier vanavond aanwezig, zij het zeer in *cognito*.

Hij is tegenwoordig altijd in *cognito*.

Sinds zijn avonturen tot een eind zijn gekomen, is hij in zekere zin zichzelf niet meer. Slechts eenmaal heb ik hem in golfbroek, in hemelsblauwe sweater en met een kuifje op het hoofd gezien. Dat was toen hij veertig werd. Ik koester de herinnering aan deze gebeurtenis even innig als die aan de landing per helikopter van Flipje van Tiel in 1953 of 1954 op een weiland grenzend aan de Utrechtse wijk Oog in Al.

Ik heb toestemming om u te verklappen dat, nu zijn actieve reportersleven achter hem ligt, Kuifje zich graag met allerhande parafernalia uit zijn vorig leven omringt. Zo staat in de gang van zijn bovenhuis (niet langer te Brussel maar te Amsterdam, nabij het Vondelpark) het ongeveer tweënhalf meter hoge, met ijsselijke nauwkeurigheid uitgevoerde en in witte en rode glansverf geschilderde prototype van de raket waarmee ooit de eerste maanlanding werd gemaakt. Oog in oog met het geblokte gevaarte vergeet men de tijd en droomt men weg in het mythische verleden dat alleen door de twee kartonnen kaften van een stripalbum in bedwang wordt gehouden.

Ik zou u met plezier meer details uit de persoonlijke levenssfeer van onze held willen onthullen, maar discretie weerhoudt mij. 'Zworen en hijgen', is het devies dat ik met Jansen en Jansens deel.

Wel heeft mijn zwager mij verzocht zijn bevindingen omtrent het onderwerp van deze bijeenkomst, de biografie van Pierre Assouline, over te brengen. Uiteraard bevatte het voor hem, anders dan voor mij, weinig nieuws. Geërgerd merkte hij op dat hij met pijn in het hart teruggacht aan de acribie en het perfectionisme van zijn eigen vader, een perfectionisme dat - ik citeer hem nu letterlijk - 'zo schril contrasteert met de grenzeloze slonzigheid waarmee de Nederlandse vertaling van dit boek in elkaar gesodemieterd is.'

Niet alleen aan de kleding van mijn zegsman, ook aan zijn taalgebruik is de nieuwe tijd kennelijk niet onopgemerkt voorbijgegaan.

De kennelijke bezuiniging op een corrector achtte mijn zwager een blijk van diepe minachting, zowel voor hem, voor Hergé, voor de negende kunst als voor de lezer.

Waarvan akte.

En u allen krijgt de hartelijke groeten.

Pierre Assouline, Hergé. Biografie. Uit het Frans vertaald door Désirée Schyns. Meulenhoff
Amsterdam / Kritak Antwerpen.